

КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ, ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ТА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ

Протягом минулих тисячоліть масштаби негативного впливу на довкілля господарську діяльність тривалий час носили обмежений характер. Розвиток землеробства супроводжувалося засоленням ґрунтів, обліненнями річок, знищенням лісів в окремих регіонах світу.

Так було, наприклад, у міжріччі Тигра та Євфрату. У XIX ст. стан навколишнього середовища проживання і природних ресурсів стало становити загрозу життєдіяльності людей, оскільки відбувся перехід суспільства, заснованого на сільськогосподарському виробництві, до індустріального, у якому стало переважати промислове виробництво.

Багато поколінь людей підкорювали природу, формували штучне техногенне середовище, створювали комфортні умови життєдіяльності, захищали себе від одних природних небезпек, але при цьому створювали нові.

Останні десятиліття XX в. розвиток сучасних комунікацій та інформаційних технологій призвели до глобалізації світової економіки. Глобалізація - це сучасний етап інтернаціоналізації міжнародних відносин, економічних, політичних і соціокультурних процесів, що відрізняється особливою інтенсивністю.

На початку XXI ст. у зв'язку з глобалізацією проблема виживання людей і біонтів загострилася. «Людина сама стала для себе ахіллесовою п'ятою, в ньому все почала і кінці». Беззастережне визнання пріоритету екологічної безпеки серед інших проблем, які має вирішувати людство, засновано на тому, що людина є невід'ємною частиною природи.

У масштабах геологічної історії планети негативний бік взаємозв'язку екологічної та соціально-економічної систем, науково-технічного прогресу з якістю життя першими відзначили геологи, економісти та математики В.І. Вернадський, В.Г. Горшков, В.І. Данилов-Данілян, К.С. Лосєв, Н.Н. Мойсєєв, Н.Ф. Реймерс, Б.Д. Фостер, А.Л. Яншин.

Екологічні проблеми стали об'єктивним гальмом економічного зростання та добробуту сучасного суспільства. Цей факт став очевидним після опублікування доповідей «Межі зростання» (Д. Медоуз, 1972) і «Наше спільне майбутнє». Звіт представлений Світовою комісією з питань довкілля та розвитку, яку очолював прем'єр-міністр Норвегії Гру Харль Брунтланд на 42-й сесії Генеральної Асамблеї ООН (1987 р.).

У доповіді були позначені головні проблеми, які загрожують майбутньому планети, та запропоновано довгострокову стратегію в галузі охорони навколишнього середовища та ефективного використання природних ресурсів з метою забезпечення сталого розвитку світової економіки.

Стійкий розвиток – збалансований розвиток, коли в соціально-економічних питаннях окремі країни та світова спільнота враховуватимуть закони функціонування та розвитку біосфери. з одного стану до іншого. Воно характеризується її здатністю зберігати свої властивості протягом невизначено тривалого часу, протистояти зовнішнім впливам без зміни цих властивостей або пристосовуючись до них. Для сталого розвитку доцільно виходити з планування умов впливу зовнішніх факторів, щоб система, досягнувши стану стійкості, не переходила в інші стани. Поняття з'явилося 1980 р. у доповіді «Всесвітня стратегія охорони навколишнього середовища» Міжнародного союзу охорони навколишнього середовища і природних ресурсів. У побут це поняття увійшло після публікації доповіді «Наше спільне майбутнє».

У 1992 р. на конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро (другий після конференції ООН у 1972 р. у Стокгольмі) політичні лідери 179 держав світу прийняли «Порядок денний на XXI століття» та «Декларацію Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища та розвитку» («Декларація Ріо-92»)

У внутрішній екологічній політиці при оцінці критеріїв безпеки та якості життя необхідно враховувати специфіку природно-кліматичних та інших екологічних факторів, які впливають на здоров'я, народжуваність, смертність, тривалість життя людей, поряд з економічними показниками. ООН пропонує приблизно 150 таких критеріїв, наприклад, середня очікувана тривалість життя країни, ВВП душу населення, рівень забруднення навколишнього середовища тощо.

В обох випадках екологічна політика України є цілеспрямована діяльність з раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього середовища для збереження і поліпшення здоров'я населення власної країни та світу. В її основі лежить:

- аналіз бази даних з виявлення основних небезпек;
- обґрунтування, ранжування, реалізація основних пріоритетів діяльності;
- вибір індикаторів оцінки результативності дій по кожному пріоритету з урахуванням їхньої значущості, надійності, чутливості, інтерпретованості. суспільством.

При здійсненні екологічної політики доцільно віддавати перевагу превентивним обмеженням та заходам відповідальності за забруднення природи індустріальним суспільством. Проте не можна забувати, що саме науково-технічному процесу людство має високу якість життя.

Екологічна безпека безпосередньо визначається екологічною складовою і через неї опосередковано впливає на соціальну та економічну складові сталого розвитку. Існує пряма залежність між екологічною стійкістю та обсягом викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря. Ріст можливостей промислового, сільськогосподарського виробництва та невиробничої сфери ускладнює взаємовідносини суспільства та природи, в результаті виникає необхідність збереження та покращання системи життєзабезпечення в глобальному та

регіональному форматі. Господарська діяльність може завдавати природному середовищу екологічних, економічних та соціальних збитків.

Питання екологічної безпеки та сталого розвитку є об'єктом дослідження українських вчених, а саме: О. Балацький, В. Голян, Б. Буркинський, Л. Грановська, Л. Жарова, А. Надеженко, О. Прокопенко.

Вплив людини на природне середовище провадиться, щоб зменшити негативні дії на довкілля, навчитися регулювати, контролювати, прогнозувати їх. Збитки можуть виникнути внаслідок знищення елементів природного середовища, його забруднення викидами, стоками, відходами, виснаженням природних комплексів, нераціональним використанням природних ресурсів, порушенням екологічних зв'язків у середовищі існування живих організмів, в тому числі людини. Збитки можуть проявлятися через деградацію водних комплексів, атмосфери, флори, фауни, ґрунтів, ландшафтів, погіршення здоров'я людей та скорочення тривалості їхнього життя. Усі процеси забруднення важко врахувати і визначити величину завданих збитків.

Можна визначити еколого-економічну безпеку як стан, при якому навколишнє природне середовище може забезпечити існування суспільства та задоволення його потреб у доволі тривалій перспективі. Це, свого роду, стратегія виживання людства, спільна головна мета соціально-економічного розвитку. Теоретичні основи еколого-економічної безпеки повинні стати фундаментом для розбудови оптимальної моделі розвитку, яка б максимально задовольняла всім потребам суспільства та гарантувала б збереження навколишнього природного середовища для існування людства в майбутньому.

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» — закон, що визначає правові, економічні та соціальні основи організації охорони природи навколишнього природного середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь. Охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини - невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку України.

Проаналізувавши огляд сучасних концепцій доцільно надати уточнене поняття екологічної безпеки. Екологічна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини, суспільства та держави, за якої забезпечуються своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних екологічних загроз антропогенного чи природного характеру на сталий соціально-економічний розвиток країни.

У даному розумінні, враховуючи необхідність розбудови еко-соціальної ринкової економіки, екологічну безпеку доцільно розглядати як самостійну сферу національної безпеки, що сприятиме реалізації стратегічних цілей євроінтеграції України.

На основі проведеного дослідження можна підсумувати, що екологічна безпека є основою сталого розвитку економіки й індикатором його компонентної структури. На сучасному етапі соціально-економічний розвиток країни визначається станом навколишнього середовища, раціональністю використання наявного природно-ресурсного потенціалу. Тому забезпечення екологічної безпеки на принципах сталого розвитку є основним способом розв'язання екологічних та соціально-економічних проблем, що гарантує належний рівень розвитку та умови життя населення, відкриває нові можливості.

Слід гадати, створення ще досконаліших технологій, екологізація економічної діяльності дозволить зберегти місце існування (біосферу) і природні ресурси, не забруднювати їх відходами, зменшити і пом'якшити ризик природних і техногенних катастроф.